

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.

सालील पन्त्यावर चोकरा
करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाचिंवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इंग्राल माफ)

किरकोळ अंकास

दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख १ सप्टेंबर, १९४३

अंक ३५

दि कराड अर्बन को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड, कराड
स्थापना १९१७] ह्या बँकेचा [ऑडिट वर्ग 'अ'

“ रौप्यज्युविली ” समारंभ

रविवार, तारीख ५-९-१९४३ रोजी कराड येथे 'प्रभात

टॉकीज' मध्ये सर जनार्दन ए. मदन, C. S. I., C. I. E.,

यांचे अध्यक्षतेखाली साजरा होणार आहे.

वसूल शेअर भांडवल रु. ६५,००० | ठेवी रु. ७,६९,०००
रिझर्व व इतर फंड्स रु. ५४,००० | सन १९४३ चे जून अखेर नफा रु. १८,०००

बँकिंगचा सर्व व्यवहार केला जातो.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

विविध माहिती

बँकांस सुटी

सुक्रवार ता. ३ रोजी गणेश चतुर्थीनिमित्त व शनिवार ता. ४ रोजी संवत्सरीनिमित्त बँका बंद राहतील.

लिमिटेड कंपनीच्या भागीदारावर व्यक्तिशः जबाबदारी केव्हा येते।

पब्लिक लिमिटेड कंपनीचे किमान सभासद ७ तरी असले पाहिजेत. सासणी कंपनीच्या पत्रावर निदान २ तरी सभासद पाहिजेत. ह्यापेक्षा सभासदांची संख्या कमी झाली व अशा रीतीने संख्या कमी असताना कंपनीचा व्यवहार सहा महिन्यापेक्षा दीर्घ काळ चालू राहिल तर सहा महिन्यांनंतर शिष्टक उरलेल्या सभासदावर कंपनीने केलेल्या कर्जांची अनियमित जबाबदारी व्यक्तिशः येते. अर्थात, कायद्याने आवश्यक असलेल्या सभासदांच्या संख्येपेक्षा ती कमी झालेली आहे, ह्याची माहिती उरलेल्या सभासदास असेल, तरच त्याचेवर ही जबाबदारी पडते. सहा महिन्यांनंतरच्या काळांत, त्याचे सभासदत्व कायम आहे तोंपर्यंत त्याचेवरील जबाबदारी नाहीशी होणार नाही. सहा महिन्यांनंतर कंपनीने केलेल्या कर्जावद्दल असे सभासद व्यक्तिशः जबाबदार राहतील.

कोटशासंबंधी संशोधन

कोटशाचे नवे उपयोग शोधून काढण्यासाठी व त्यापासून नवे उपपदार्थ निर्माण करण्यासाठी संशोधन हाती घेण्याकरिता ग्रेट ब्रिटनमध्ये येत्या पांच वर्षांत १० लक्ष पौंड खर्चण्यांत येणार आहेत. सरकार, स्पाणीवाल्यांची असोसिएशन व कोटशावर चालणारी यंत्रे वापरणारे कारखानदार ह्यांच्या ग्रेटमधून दरसाल २ लक्ष पौंडाचा विनियोग केला जाईल. सरकार दरसाल ५० हजार पौंड देणार आहे. स्पाणीवाले ८० हजार पौंड देतील व कारखानदारांनी ७० हजार पौंड देण्याचे मान्य केले आहे. संशोधनाचा फायदा सबंद देशास मिळाला पाहिजे, ह्या अटीवरच सरकार ग्रेट देणार आहे. कोटशाची उष्णता देण्याची कार्यक्षमता ३०% वरून ४५% पर्यंत वाढवितां आली, तर ग्रेट ब्रिटनचे सालिना ६ कोटि पौंड वांचतील व बचत होणाऱ्या कोटशाचा इतर कामाकडे उपयोग करता येईल.

लंडन शहरांत गॅस प्लँट बसेस

लंडन शहरांत प्रोद्युसर गॅस प्लँटवर चालणाऱ्या ५५० बसेस आहेत. प्रत्येक बसला दर आठवड्यास एक मण कोटसा लागतो व प्रत्येक ८० मैलांच्या प्रवासानंतर कोटसा बदलावा लागतो. गॅस प्लँटच्या वापरामुळे दरसाल ३३ लक्ष गॅलन पेट्रोलची बचत होईल.

ब्रिटिश बँकांतील ठेवी

युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून ब्रिटिश बँकांकडील ठेवीत १३५ कोटि पौंडांची भर पडली आहे. अकरा प्रमुख बँकांकडे मिळून ३६३ कोटि पौंडांच्या ठेवी आहेत.

स्वतंत्र पोलिस शाखा

घान्याचे रेशनिंग, भावनिबंधन, कापड व सूत ह्यांवरील नियंत्रण, हत्यादीसंबंधीचे गुन्हे उघडकीस आणण्यास मदत व्हावी म्हणून मुंबई शहरांत एका डेप्युटी कमिशनरच्या हाताखाली अधिकाारी व पोलिस देऊन एक स्वतंत्र शाखा निर्माण करण्यांत आली आहे.

गुनास्ता कायदा

गणेशचतुर्थी व संवत्सरी ह्या सणांचे निमित्त दुकाने उघडी ठेवण्याबाबत नियमांत सरकारने नेहमप्रमाणे सवलती दिल्या आहेत.

शेतीच्या उत्पन्नावर कर

प्रांतीवरील कराचे धर्तीवर शेतीच्या उत्पन्नावर कर बसविण्याचे बंगाल सरकारने ठरविले आहे. त्या सरकारास आपले स्वतःचे उत्पन्न तातडीने वाढविणे आवश्यक झाले आहे व शेतीच्या उत्पन्नावर कर बसविणे अगदी योग्यच आहे असे त्याचे म्हणणे आहे. शेतीच्या उत्पन्नावर कर बसविणाऱ्या विभागाचा मसुदा प्रसिद्ध करण्यांत आला आहे.

जनावरांच्या निर्यातीवर बंधन

उंट व इतर जनावरे यांच्या सिधमधून होणाऱ्या निर्यातीवर तेथील सरकारने नियंत्रण घातले आहे.

युद्ध कृती दिवस चालणार।

“युद्ध आणखी काही काळतरी चालू राहणारच, आणि १९४४ अखेर तरी ते संपण्याची मला खात्री वाटत नाही” असे दक्षिण आफ्रिकेचे मुख्य प्रधान, जनरल स्मट्स हे नुकतेच म्हणाले.

हिंदुस्थानांत कोयनेलचा पुरवठा

सरकारजवळ २ लक्ष, ४० हजार पौंड कोयनेलचा साठा आहे. १९४३-४४ मध्ये लोकांना देण्यासाठी प्रांतिक सरकारांस १ लक्ष, ४६ हजार पौंड कोयनेल देण्यांत येईल. अलिगड मुस्लिम युनिव्हर्सिटीस ५ पौंड कोयनेल मिळेल. इतर कोणत्याही विश्वविद्यालयाने कोयनेलची मागणी केली नव्हती.

इन्फ्लेशनवर तोडगा

प्रमुत् झालेले फाजील चलन सेचून घेऊन इन्फ्लेशन कमी करण्यासाठी संयुक्त प्रांतांमध्ये युद्ध कर्जरोखे संपविण्याची मोहीम एप्रिलमध्ये सुरू केली, ती यशस्वी होऊन जुलै अखेर ७ कोटि, ४२ लक्ष रुपयांचे कर्जरोखे सपले.

एअरमार्फ

साध्या टपालाने जाणाऱ्या ३० पत्रांचे वजन १ पौंड भरते. तेवढ्याच वजनांत एअरमार्फ पत्रांतीने ३,००० पत्रे जाऊ शकतात. कंपनीच्या वार्षिक सभेत ऑडिटरची नेमणूक झाली नाही तर? कंपनीच्या वार्षिक साधारण सभेत ऑडिटरची नेमणूक होते, तिची मुदत पुढील वार्षिक साधारण सभेपर्यंत असते. एकाद्या कंपनीच्या वार्षिक साधारण सभेने ऑडिटरची नेमणूक केलीच नाही, तर काय परिस्थिति निर्माण होईल? ह्यासंबंधांत कायदा असा आहे, की कोणत्याही भागीदारास प्रांतिक सरकारकडे अर्ज करून ऑडिटर नेमण्याची मागणी करता येते. असा अर्ज आल्यानंतर, प्रांतिक सरकार कंपनीच्या ऑडिटरची स्वतःच नेमणूक करते व त्यास मेहनताना कंपनीने कृती दिला पाहिजे, तेहि सरकारच ठरविते.

घान्याची सहकारी दुकाने

घान्याची सरेदी-विक्री करतांना खावी लागणारी दहाडी वाचावी, ह्या दृष्टीने पंजाब सरकार घान्याची सहकारी दुकाने उघडणार आहे.

पोस्टखात्यांचा नफा

सरकारी पोस्ट व तार खात्याचे १९४०-४१ चे पत्रे हिशेब तयार झाले आहेत, त्यावरून ह्या खात्यास त्या वर्षी ३ कोटि, ४१ लक्ष रुपये नफा झाला असल्याचे दिसून येते. १९३९-४० मधील नफ्याचा आंकडा १ कोटि, २५ लक्ष रुपये होता.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २७४	मध्यवर्ती सरकारचे धोरण
२ जिनराष्ट्रांच्या प्रयोगशाळां- वर पहारा ... २७५	काय आहे !—बृहन्महाराष्ट्र
३ मुंबई प्रांतातील पिके ... २७६	गुगर सिंडिकेट—कराड
४ व्यापार वृद्धीसाठी सहकार्य २७६	बँकेचा रोष्यमहोत्सव.
५ स्फुट विचार ... २७७	६ द्रैद्राचाद स्टेट बँक ... २७९
केंबेक परिषदेतील निर्णय— हिंदी जहाजांचा धंदा—बंगाल मधील अन्न परिस्थिति—	७ हिंदी गिरण्यांत कपाशीचा उठाव ... २७९
	८ मुधोळ स्टेट सॅ. को. बँक २७९

अर्थ

बुधवार, ता. १ सप्टेंबर, १९४३

जिनराष्ट्रांच्या प्रयोगशाळांवर पहारा करण्याची आवश्यकता

“केवळ निःशस्त्रीकरणाने भागणार नाही”

रसायन शास्त्रज्ञांचा इशारा

इतर प्रमुख राष्ट्रांना चकवून जर्मनी एवढा प्रबळ झाला कसा ? त्याच्या शक्तीचे रहस्य कोणते ? शत्रुराष्ट्रांवर विजय मिळविल्या-
नंतर ती पुनः तापदायक होणार नाहीत, अशी व्यवस्था करण्या-
साठी कोणती काळजी घेतली पाहिजे ? इत्यादि प्रश्नांची सर्वा
बेगवेगळ्या दृष्टिकोनांनी केलेली ऐकण्यांत येते. जर्मनी व जपान
ह्यांचे संपूर्ण निःशस्त्रीकरण केले पाहिजे व त्यांचेवर तीक्ष्ण नजर
ठेवून त्यांची लष्करी तयारी बंद पाडली पाहिजे, असे काहीं
सांगतात. कित्येकांच्या मते जर्मन सत्तेचे मूळ त्या देशांतील
विशिष्ट शिक्षणक्रमांत असल्याने, युद्धसमाप्तीनंतर तेथील शिक्ष-
णाचे ध्येय व व्यवस्था ह्यांवर संयुक्त राष्ट्रांनी नजर ठेवून, जर्मन
राक्षस पुनः निर्माण होऊं देतां कामा नयेत. जर्मनी एवढा साम-
र्थवान झाला, ह्याचे कारण त्या देशाची शास्त्रीय प्रगति होय, व
विशेषतः रासायनिक शोधांचा युद्धोपयोगी उत्पादनासाठी त्याने
केलेल्या फार मोठ्या प्रमाणावरील उपयोगाकडे संयुक्त राष्ट्रांचे
लवकर लक्ष वेधले गेले नाही, त्यामुळे जर्मनीचे लढाऊ बळ वाढले,
असेहि मत व्यक्त करण्यांत येते. इन्स्टिट्यूटशन ऑफ केमिकल
इंजिनअर्सच्या वार्षिक सभेत तिचे अध्यक्ष, मि. गार्लंड, ह्यांनी
आपल्या शास्त्राच्या दृष्टीने ह्या प्रश्नाचा उहापोह केला. युद्धानंतर
आपण आपल्या परराष्ट्रांतील वकिलांस शास्त्रज्ञ मदतीस दिले
पाहिजेत; म्हणजे त्यांच्या सल्ल्यानुसार पराजित शत्रुराष्ट्रांच्या
तयारीस पायबंद घालता येईल; जगांतील कच्च्या मालाच्या पुर-
वठ्याची चौकशी करून तो कसा मिळवितां येईल ह्याचा विचार
केला पाहिजे; कोळसा व समुद्राचे पाणी ह्यांपासून नवे पदार्थ
निर्माण करण्याचे मोठ्या प्रमाणावर प्रयत्न केले पाहिजेत;
मागसेलेल्या देशांतील लोकांस जिन्नस स्वस्त मिळावेत, ह्या
दृष्टीने उत्पादनाचा सर्व कमी केला पाहिजे व त्यासाठी उत्पादना-
च्या नव्या पद्धति शोधून काढल्या पाहिजेत; वगैरे सूचना मि.

गार्लंड ह्यांनी केलेल्या ते पुढे म्हणाले:- कोणत्याहि मोठ्या राष्ट्राच्या
मानाने ग्रेट ब्रिटनमध्ये मोठ्या प्रमाणावरील उत्पादनास आवश्यक
असलेले खनिज धातू कमी प्रमाणांत सापडतात. फक्त कोळसा,
लोखंड, शाडू ही आपल्या देशांत आहेत. आपल्या साम्राज्यांतील
खनिज धातू व ग्रेट ब्रिटनमधील धातू ही मिळून आपणांस पुरेशी
आहेत, ह्या गोड समजुतीखाली आपण इतकी वर्षे होतो.
परंतु पेट्रोलियमच्या जागतिक उत्पादनापैकी फक्त १.८%
आपल्या नियंत्रणाखाली आहे; पायरायटिस व गंधक ह्यांचा वाटा
अनुक्रमे फक्त ५.६% व ५.२% आहे; बॉक्साइटच्या उत्पादना-
पैकी ८.३% उत्पादन आपल्या साम्राज्यांत होते आणि पोटॅशच्या
उत्पादनापैकी फक्त ०.५% आपल्या साम्राज्याच्या वाट्यास येते.
ही सर्व द्रव्ये अत्यंत महत्त्वाची आहेत. कोळसा आपल्याजवळ
विपुल आहे, परंतु त्याचा तरी आपण काय उपयोग केला आहे ?
इंजनांत सर्पण म्हणून व वीज निर्माण करण्यासाठी म्हणूनच आपण
तो मुख्यतः जाळतो, परंतु त्यापासून किती रासायनिक पदार्थ
निर्माण होऊं शकतील, ह्याकडे आपण पुरेसे लक्ष दिलेले नाही.
समुद्राच्या पाण्यापासून ब्रोमीन व मॅग्नेशियम हे पदार्थ मोठ्या
प्रमाणावर करण्यास आपण प्रारंभ केला पाहिजे. शत्रुराष्ट्रांतील
रासायनिक धंद्यांच्या बाटीस वेळीच पायबंद घातला असता,
त्यांचे ऑसिडचे कारखाने वेचून काढून त्यांचा नाश केला असता
व नैट्रिक ऑसिडचे उत्पादन त्यांना वाढवू दिले नसते
तर आजची परिस्थिति कदाचित् निर्माण झालीहि नसती, ह्या
सर रॉबर्ट रॉबिनसन ह्यांच्या उद्गारांचा उल्लेख करून मि.
गार्लंड ह्यांनी पुढील घ्यावयाच्या सवरदारांकडे लक्ष वेधले.
युद्धसमाप्तीनंतर, नव्या व्यवस्थेत, शत्रुराष्ट्रांचे लष्करी,
आरमारी, वैमानिक बळ नाहीसे करावे लागेल, त्यांच्या
आर्थिक धोरणावर निर्बंध घालावे लागतील; त्याचप्रमाणे त्यांच्या
रासायनिक संशोधनावर कडक निर्बंध घालणे अत्यावश्यक आहे.
एकाद्या राष्ट्राची रासायनिक प्रगति मोठ्या प्रमाणावर झालेडी
असेल, तिच्यांत तज्ञ संशोधकांची संख्या मोठी असेल व त्या
राष्ट्रास लढाऊ तयारी करण्याची प्रबळ इच्छा झाली तर त्याचा
नैट्रिक ऑसिडचा सर्व पुरवठा बंद पाडला, तरीसुद्धा त्यास
विध्वंसक दारूगोळा करता येणे शक्य होईल अशी परिस्थिति
आहे. ह्यावरून आपल्या देशांतील रासायनिक प्रगतीचे महत्त्व
किती आहे व शत्रुराष्ट्रांची रासायनिक प्रगति तापदायक होऊं
न देण्याचे आगत्य किती आहे ह्याची कल्पना येईल. एकाद्या
देशाचा उद्देश कांहीतरी विशेष प्रकारचा आहे, हे ओळखण्याचे
गमक मि. गार्लंड ह्यांनी सांगितले. चिठीमधून वाटेल तेवढे नाय-
ट्रेट जर्मनीस मिळण्याची शक्यता असतांना १९१४-१८ च्या
महायुद्धापूर्वी जर्मनीने हवेंतून नायट्रेट काढण्याची
“हाबर” महागडी पद्धत कां स्वीकारली ? १९३३-३८
मध्ये जर्मनीने कृत्रिम रबर तयार करण्यासाठी व पेट्रोलच्या उत्पा-
दनासाठी प्रचंड कारखाने कां उभारले ? लाकडापासून साखर व
मांसोत्पादक द्रव्ये निर्माण करण्यासाठी जर्मनीने “बर्गिअल”च्या
संशोधन कार्यावर एवढा प्रचंड सर्व का केला ? ह्या सर्वांचे उत्तर
एकच; जर्मनीच्या मनांत काळांतराने इतर देशांवर चढाई कर-
ण्याचे होते व त्याची ही पूर्वतयारी होती ! एकाद्या देश कांही मह-
त्त्वाच्या द्रव्यांच्या बाबतीत—ती पुरेशी मिळत असतां हि—स्वयं-
पूर्ण होण्यासाठी भरमसाट व प्रमाणाबहेर सर्व करू लागला,
म्हणजे त्याचा उद्देश सरळ नाही हे निश्चितपणे समजावे, ह्या

मुगावर मि. गार्लड ह्यांनी भर देऊन, ह्यापुढे तरी संयुक्त राष्ट्रांनी असा उपक्रम हाणून पाठण्याची कांहीतरी कार्यक्षम व कायमची व्यवस्था करावी, असें मुचविलें आहे. निःशस्त्रीकरणाला लष्करी बाजू सर्वांस परिचित आहे; परंतु ह्यापुढे इतर देशांतील केवळ औद्योगिक प्रगतीवरच नव्हे, तर शास्त्रीय ज्ञानावर व संशोधनावरहि नियंत्रण घालण्याची पाठ्यी कशी येणार आहे हें वरील विवेचनावरून स्पष्ट होईल.

मुंबई प्रांतांतील पिकें

लागवड, उत्पादन व बाजारभाव

पाण्याखालील पिकें

	१९४०-४१	१९४१-४२
	हजार एकर	हजार एकर
तांदूळ	१६२	२०८
गहू	१७५	१५७
ज्वारी	२७०	२८७
बाजरी	६५	७०
मका	२२	२२
बाली	९	९
इतर धान्ये व द्विदल धान्ये	८३	८४
जंस	११६	११२
इतर साय पिकें	१८०	१७५
कपास	३३	३७
इतर बिगर साय पिकें	१९८	१५७

एकूण १,३१३ १,३१८

लागवड कायम, परंतु उत्पादनांत घट

मुंबई प्रांतांतील १९४१-४२ मधील पिकें

मुंबई प्रांतास शेतीच्या दृष्टीने १९४१-४२ हें वर्ष विशेष चांगलें गेलें नाहीं. लागवडीचें क्षेत्र कायम राहूनहि प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांत घट झालेली आढळली. शेतीचें क्षेत्र १९४०-४१ च्या मानानें १.३%ने घटलें, परंतु उत्पादनांत मात्र १३.५% घट झाली. खालील तक्ता हें स्पष्टपणें दर्शवितो:—

विभाग	क्षेत्र (हजार एकर)		उत्पादन (हजार टन)	
	१९४०-४१	१९४१-४२	१९४०-४१	४१-४२
	एकर	एकर	टन	टन
गुजराथ	२५३०	२३८०	६९३	५२१
उत्तर डेकन	३८२०	३७६७	७८९	७१०
दक्षिण डेकन	७५४५	७५८०	११००	९५६
कर्नाटक	४७२०	४६७३	७६५	७६८
कोकण	१६१३	१५८५	६२८	४८२
संबंद मुंबई प्रांत	२०,२२८	१९९६५	६,९७५	३,४३७

दक्षिण डेकनमध्येच फक्त लागवडीच्या क्षेत्रांत किंचिततरी वाढ झालेली दिसते. बाकी सर्वत्र, लागवड व उत्पादन हीं दोन्ही घटलेली आहेत. त्या कारणानें धान्य व वैरण ह्यांची प्रांतांतील बहुतेक भागांत घोडी तूट भासली.

चढते बाजारभाव

घटलेलें उत्पादन, अनिश्चित आंतरराष्ट्रीय परिस्थिति व वहातुकीच्या अडचणी, ह्यांमुळे धान्याच्या किंमती वाढत चालल्या,

कपाशीची किंमत मात्र कमी झाली, त्याचें कारण कपाशीचें बाहेर देशांतील मिन्हाईक नाहींस झालें, हें होय. सरकारास किंमतीचें नियंत्रण करणारे हुकूम वेळेवेळ सोडावे लागले.

पिक कपाशीच्या वेळच्या बाजारभावांचा तुलनात्मक तक्ता खाली दिला आहे. कपाशीची संडी ७४८ पौंड वजनाची असून बाकीचा शेर ८० तोळ्याचे आहेत.

रुपयास किती शेर ?

जिन्नस	ठिकाण	१९३०-३१	१९३१-३२	१९३२-३३	१९३३-३४	१९३४-३५
		शेर	शेर	शेर	शेर	शेर
ज्वारी	सोलापूर	१७	१६	१३	१८	१६
बाजरी	नाशिक	११	११	१०	११	११
तांदूळ	ठाणे	९	८	८	७	५
गहू	अहमदाबाद	१०	११	९	८	६
शेंगदाणा	कराड	१४	१५	१३	१४	११

संडीस किती रुपये ?

कपास (भडोच) मुंबई १६८ १६० २५४ २५७ १६४

परराष्ट्रीय व्यापारवृद्धीसाठी अमेरिका व इंग्लंड ह्यांचें सहकार्य

(१)

अमेरिका व ब्रिटिश साम्राज्य ह्या दोघांचें मिळून उत्पादन शत्रुघाटांच्या उत्पादनाच्या दुप्पट-तिप्पट आहे, असें ब्रिटिश मंत्रिमंडळांतील उत्पादन खात्याचे मंत्री मि. ऑलिव्हर लिट्लटन हे एका भाषणांत नुकतेच म्हणाले. जगांतील सर्व राष्ट्रांत अमेरिके-इतका मोठा सावकार कोणताहि नाहीं; युद्धसमाप्तीनंतर ग्रेट ब्रिटन व अमेरिका हे परराष्ट्रीय व्यापार वाढविण्यास पुनः प्रारंभ करतील तेव्हां मागसलेल्या देशांस-मुकहस्तानें सावकार राष्ट्रांने कर्जाऊ मदत केल्याविना व स्वतःचे हद्दींत कांहीं आयात होऊ दिल्या-विना परराष्ट्रीय व्यापार वाढविण्याचें ध्येय साध्य होणार नाहीं हें अमेरिकेनें ध्यानांत ठेवावें, अशी सूचना मि. लिट्लटन ह्यांनी केली.

(२)

युनायटेड स्टेट्स चेंबर ऑफ कॉमर्सचे अध्यक्ष, मि. एरिक जॉनसन, हे आपल्या लंडन येथील एका भाषणांत नुकतेच म्हणाले, "ग्रेट ब्रिटनच्या आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रांतील आर्थिक व राजकीय घोरणांत बदल करण्याचा यत्न करण्याची अमेरिकेची इच्छा नाहीं; अमेरिकेचें स्वतःचें घोरणहि बदलण्याचें प्रयोजन नाहीं. सध्याची परिस्थिति गृहीत धरूनच, ह्या दोन देशांमध्ये सहकार्य कसे शक्य होईल, हें पाहिलें पाहिजे. जगांतील मागसलेल्या प्रदेशांस अमेरिकन व ब्रिटिश भांडवलाची गरज भासेल, परंतु त्यांत स्वतःचें भांडवल मिसळून नियंत्रणाचे अधिकारहि त्यांस पाहिजे आहेत. सर्व जग-भर मिन्हाईकांची संख्या वाढावी, अशीच माझी इच्छा आहे. अमेरिकेजवळ भरपूर भांडवल आहे, तर भिन्न भिन्न चलन व्यवस्था, हुंडणावळी इत्यादींच्या जंजाळांतून आंतरराष्ट्रीय देण्या-घेण्याचें कागदी व्यवहार करून भांडवल गुंतविण्याचा अनुभव इंग्लंडजवळ आहे. अमेरिका व इंग्लंड ह्यांनी सहकारित्वानें आपली योजना जासणें इष्ट आहे."

स्फुट विचार

केबेक परिषदेतील निर्णय

ब्रिटिश-अमेरिकन फौजांनी सिसिडीचा केलेला पाडाव आणि पूर्व आघाडीवर रशियाने मिळवलेले महत्त्वाचे विजय ह्यांच्या योगाने युरोपातील युद्धास नवीन स्वरूप प्राप्त झाले आहे. इटली-वर मित्रराष्ट्रांच्या विमानांच्या स्थान्या सारख्या चालू आहेत आणि जर्मनी तो देश आपल्या लष्करी वर्चस्वासाठी आणून लढवणारे असे दिसत आहे. अशा वेळी मित्रराष्ट्रांच्या पुढाऱ्यांस दक्षिण व पश्चिम ह्या दिशांनी युरोपवर स्वारी करण्याच्या दृष्टीने योजना आखणे अगत्याचे होऊन मि. चर्चिल व प्रेसिडेंट रूझवेल्ट यांच्या कॅनडामध्ये केबेक येथे आपल्या लष्करी सहाय्यांच्या समवेत सुमारे दोन आठवडे पर्यंत वाटाघाटी झाल्या. ह्या पुढील मोहीम किंवा मोहीमा कोठे होणार ह्या प्रश्नास प्रत्यक्ष रणांगणांवर दिसून येईल अशा अर्थाचे उत्तर प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी दिले आहे. युरोपातील नवीन मोहिमेची रूपरेखा आखण्यांत आली असून तिची सिद्धता होत आहे असे अनुमान ह्या उत्तरावरून काढले जावे अशी अपेक्षा ते देणाराची आहे हे उघड आहे. ह्या संबंधांत एका बाजूस इंग्लंड व अमेरिका आणि दुसऱ्या बाजूस रशिया ह्यांचेमध्ये एकवाक्यता नाही अशी शंका उत्पन्न होण्यास कारण असली तरी केबेकच्या परिषदेचे निर्णय मि. स्टालिन ह्यांस कळवण्यांत येत असून त्यांची अंमलबजावणी रशियाच्या संमतीनेच केली जाईल असे प्रसिद्ध झाले आहे. मित्रराष्ट्रांची एकजूट अबाधित ठेवण्यावर त्यांचा अंतिम विजय अवलंबून आहे ही साधी गोष्ट ब्रिटिश व अमेरिकन मुत्सद्दी विसरतील हे संभवनीय नाही. मित्रराष्ट्रांचे लक्ष तूर्त युरोपियन आघाड्यांवर केंद्रित झाले असले तरी त्यांच्या योजनांतून पॅसिफिक महासागर व जपान वगळला जाणे अशक्य आहे. जपान विरुद्ध चढाई सुरू करण्यांत येईल आणि चीनला युद्धसहाय्य पुरवण्याची व्यवस्था केली जाईल असे केबेक परिषदेतील चर्चेच्या प्रसिद्ध झालेल्या माहितीवरून दिसत आहे. पूर्व एशियामध्ये लॉर्ड लुइ मॉंटबॅटन ह्यांची सरसेनापती म्हणून योजना झाली आहे ती जपान विरुद्ध होणाऱ्या चढाईचे पूर्व चिन्ह आहे असे मानण्यांत येत आहे ते सूचक आहे. युद्धास जसजसा अधिक रंग चढेल तसतशा केबेकसारख्या परिषदा वारंवार भरवाऱ्या लागून नवीन नवीन लढाऊ योजना हाती घ्याव्या लागतील असे मित्रराष्ट्रांचे पुढारी म्हणत आहेत, ह्यावरून मित्रराष्ट्रांच्या अपेक्षा किती आशामूलक आहेत हे स्पष्ट होत आहे.

हिंदी जहाजांचा धंदा

एका काळी जहाजे बांधणे आणि त्यांमधून वहातुक करणे ह्या धंद्यांत हिंदुस्थान देश पुढारलेला होता हे प्रसिद्ध आहे. पण बाफेने चालणारी प्रचंड जहाजे पाश्चात्य देशांत तयार होऊन साता समुद्रांत वावरू लागली तेव्हा हिंदुस्थानचा हा धंदा मागे पडला. ह्या देशाचा परराष्ट्रीय व्यापार दुसऱ्या देशांच्या जहाजांतून होऊ लागल्याप्रमाणे ह्या वहातुकीच्या धंद्यातील फायद्यास हिंदुस्थान मुकला. फार काय, ह्या देशाच्या किनाऱ्यालगतची समुद्रातील वहातुक परराष्ट्रीय जहाजांतून होत आहे. देशाचे संरक्षण आणि त्याची आर्थिक प्रगति ह्यांचे दृष्टीने जहाजांच्या राष्ट्रीय धंद्याची जोपासना करणे आपले कर्तव्य आहे असे सर्व

राष्ट्रीय सरकारें समजतात आणि त्या धंद्यास सहेतुक रीतीने सहाय्य देतात. जहाजे बांधणे हा उद्योग आधुनिक काळांत मोठ्या मांडवलाचा व यांत्रिक स्वरूपाचा झाल्याने हिंदुस्थानांत तो यशस्वी होणार नाही अशा समजूतीने बेथील राजकर्त्यांनी त्याकडे दुर्लक्ष केले आहे आणि ब्रिटिश जहाजे विपुळ व कार्यक्षम असतांना स्वतंत्र हिंदी नौकानयनाच्या उद्योगाचा सटाटोप करण्याचे कारण नाही, असे त्यांनी ठरवले. हिंदी धंद्याल्यांनी घाडस करून हा धंदा काढण्याची व चालवण्याची तयारी केली असतां हि त्यांस सवलती आणि सहाय्य मिळू शकले नाही. ह्या बेफिकरीच्या धोरणाविरुद्ध हिंदुस्थानांत सारसी ओरड करण्यांत आली आहे, पण तिचा विशेष उपयोग झालेला नाही. ह्या देशांत जहाजे बांधण्याचे कारखाने असते तर सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत त्यांचा किती मोठा उपयोग झाला असता ह्याची जाणीव ब्रिटिश सरकारसहि झाल्यावांचून राहिली नसेल. युद्ध चालू असतांना जहाजे बांधण्याचा धंदा मोठ्या प्रमाणावर हिंदुस्थानांत स्थापणे व्यवहार्य नाही असे म्हणून ब्रिटिश सरकाराने त्यास मर्यादित उतेजन देण्याचे नाकारले आहे. युद्धसमाप्तीनंतर मित्रराष्ट्रांच्या विद्यमाने जगातील समुद्रावरील जहाजांच्या वहातुकीच्या धंद्याची निरनिराळ्या देशांमध्ये वाटणी होईल तेव्हा हिंदुस्थानच्या गरजेचा विसर पडेल अशी भीति वाटणे स्वाभाविक आहे. म्हणूनच मुंबईच्या इंडियन चॅम्बर ऑफ कॉमर्सला हिंदुस्थान सरकारचे व्यापारमंत्री सर अझीझ उल हक ह्यांनी भेट नुकतीच दिली, तेव्हा त्या संस्थेच्या अध्यक्षांनी हिंदी लोकांचे प्रस्तुत विषयाबाबतचे गाऱ्हाणे त्यांचेपुढे मांडले. युद्ध चालू असतांच कॅनडाने आपले जहाजांचे उत्पादन वाढवले आणि ऑस्ट्रेलियातहि ह्या धंद्यास चालना मिळाली आहे, पण हिंदुस्थान देश मात्र कोरडा राहिला आहे असे ते म्हणाले. हिंदुस्थानची बाजू ब्रिटिश सरकारापुढे जोराने मांडून विस्तीर्ण समुद्रकिनारा व मोठा आंतरराष्ट्रीय व्यापार असणाऱ्या ह्या देशास जहाजांचा धंदा मिळवून देण्याचा प्रयत्न मध्यवर्ती सरकाराने करावा असे त्यांनी विनविळे. प्रस्तुत युद्धाच्या परिस्थितीपासून बोध घेऊन हिंदुस्थानच्या व्यापारी व लढाऊ जहाजांच्या उद्योगांस उतेजन देणे इंग्लंड व इतर मित्रराष्ट्रे यांना अगत्याचे वाटावयास पाहिजे.

बंगालमधील अन्नपरिस्थिति

कलकत्ता शहर आणि बंगालमधले कांही इतर भाग ह्यांचेमध्ये अन्नपरिस्थिति भीषण होऊन गेल्याचे तिकडून प्रसिद्ध होणाऱ्या उपासमारीच्या व तीमुळे घडणाऱ्या मृत्यूंच्या करुण कहाण्यांवरून स्पष्ट दिसत आहे. अन्न नाही म्हणून मेलेल्या लोकांची प्रेते कलकत्ता शहरांत पडावी अशा थराळ गोष्टी येत तोपर्यंत ह्या अवस्थेची पूर्व कल्पना येऊन तिच्या प्रतिकारार्थ वेळीच उपाय-योजना झाली नाही ह्यासंबंधांत मध्यवर्ती सरकार व बंगाल सरकार ह्यांचे दारम्यान एकमेकांवर दोषांचे स्तर फोडण्याचे प्रयत्न झाले आहेत. पण सध्याचा प्रसंग उलाढाल्यापास्ताऱ्यांचा नसून आलेल्या संकटास यशस्वी रीतीने तोंड देण्याचा आहे हे सर्व विचारी माणसांस पटले आहे हे समाधा नकारक आहे. तसेच, हिंदुस्थान सरकारने प्रांतिक सरकारांच्या स्वाधी किंवा आढमुठे-पणाच्या धोरणास न जुमानता देशाच्या सर्व भागांस धान्याचा योग्य पुरवठा होईल असे निश्चयात्मक धोरण अंगिकारणे अग-

त्याचें आहे असे स्पष्ट लोकमत प्रकट झालें आहे त्याची अंमल-बजावणी झाली पाहिजे. त्यानें प्रांतिक सरकारांची स्वायत्तता आपटे मार्गांत येऊं देतां कामा नये. सध्यासारख्या युद्धपरिस्थितीत असल्या अडचणी सांगणें घडाहीच्या, उत्साहाच्या व कार्य-क्षमतेच्या अभावाचें लक्षण ठरेल. बंगालच्या आपत्तीच्या निवारणार्थ इतर प्रांतांतील लोकांनीं फंड उभारून सहाय्य देण्याचे यत्न चालवले आहेत ते स्तुत्य आहेत. तथापि, बाहेरून धान्य देण्याचे कामांत रेल्वेची मदत लागेल ती मिळाली पाहिजे आणि हे धान्य उपलब्ध होण्याचीहि व्यवस्था मध्यवर्ती सरकारच्या विद्यमाने होणे इष्ट आहे. ह्या बाबतीत बंगालच्या प्रांतिक सरकारची जबाबदारी मोठी आहे हे विसरून चालावयाचें नाही.

मध्यवर्ती सरकारचें धोरण काय आहे ?

अन्न पुरवठ्याचे बाबतीत कोणाच्याहि चुका आजपर्यंत झाल्या असोत; ह्यापुढे धोरण तरी मध्यवर्ती सरकारनें स्पष्टपणाने आखून ते निश्चयाने अमलांत येईल अशी कार्यक्षम तजवीज करणे आवश्यक आहे. धरसोढीचें धोरण व दुबळेपणा ह्यांस त्यानें थारा देतां कामा नये असें त्यास सांगण्यांत येत आहे तें मागील अनुभवाने शहाणपणा शिकण्याच्या जरूरीचें द्योतक आहे. मध्यवर्ती सरकारचे अन्न मंत्री सर ज्वालाप्रसाद ह्यांनीं कलकत्त्यास जाऊन तेथे प्रांतिक सरकार व लोकांचे प्रतिनिधी ह्यांच्याशीं गेल्या आठवड्यांत विचारविनिमय केला. त्याप्रसंगीं त्यांनीं असें सांगितलें कीं प्रांतिक व संस्थानी सरकारांनीं स्वतःच्या लोकांच्या गरजा भागवाव्यात, पण त्याचबरोबर देशाच्या इतर प्रांतांतील जनतेस शक्य तेवढ्या धान्याचा पुरवठा होण्यास मदत केली पाहिजे. नवीन पिकांवर नजर ठेवून त्यांची वाटणी नीट होईल अशी तजवीज करण्याची जबाबदारी प्रांतिक सरकारांची आहे असेंहि त्यांनीं बंगाल सरकारास उद्देशून बजावले. बाहेरून पुरवठा होण्याची अपेक्षा करण्यापेक्षा प्रांतांतील अंतर्व्यवस्थेची घडी सुव्यवस्थित रीतीनें बसवण्याचें महत्त्व त्यांनीं त्यांतील सरकारांच्या मनावर विचवण्याचा प्रयत्न केला. कलकत्त्यांत शिषापद्धति अंमलांत आणण्याचें महत्त्वहि त्यांनीं प्रतिपादलें, इतकेंच नव्हे तर प्रांतांत शक्य तितक्या ठिकाणीं ती चालू करणे ही धान्य पुरवठ्याच्या प्रश्नाची गुंफकिल्ली आहे असें सांगितलें. रेल्वेच्या वहातुकीच्या साधनाचा अधिक्रांत अधिक कार्यक्षमतेनें उपयोग केला जाण्याच्या आवश्यकतेवर त्यांनीं अखेर जोर दिला. त्यांच्या भाषणांत मध्यवर्ती सरकारच्या धोरणाचा सुलासा कांहींच झाला नाही. बाहेरून धान्य मिळण्याची सटपट प्रांतिक सरकारांनीं आपणच करावी, त्या बाबतीत हिंडुस्थान सरकार कांहीं करणार नाही कीं काय ? ह्या शंकेस उत्तर त्यांच्या भाषणांत सापडत नाही. अनेक अन्न परिषदा भरल्या आणि अन्न पुरवठ्याची दीर्घ चर्चा मध्यवर्ती कायदेमंडळांत झाली. पण एकसूत्री, निश्चित व घडाहीचें असें मध्यवर्ती सरकाराचें धोरण अजून ठरलेलें नाही असें लोकांनीं समजावयाचें कीं काय ?

बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटचें पुढें पाऊल

कंपनीच्या आर्टिकल ५६ प्रमाणें कंपनीला पंधरा लक्ष रुपयांपर्यंत कर्जाक रक्कम घेण्याचा अधिकार दिलेला आहे. सदर पंधरा लक्ष रुपयांची मर्यादा पंचवीस लक्ष करावी असा स्पेशल

ठराव भागीदारांच्या विशेष साधारण सभेनें केला आहे. साखर विक्रीवर सरकारी नियंत्रण असतेमुळे सरकारी हुकूम येईल तेवढीच पोती विकली जातात. त्यामुळे चाळीस हजार पोत्यांचे जवळ जवळ पंधरा लक्ष रुपये अडकून पडलेले आहेत. पुढील हंगामाचा ऊस लावणें, सरकारी देणी देणें व फॅक्टरीला लागणारे स्टोअर्स विकत घेणें आणि इतर सर्वे चालविणें याकरितां रोख रकमेची जरूरी आहे व त्याकरितां पंचवीस लक्ष रुपयांची मर्यादा करून घेण्यांत आली आहे. परंतु, त्यापेक्षा महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे रसांतील मळी म्हणजे मोलॅसेस यापासून रेक्टिफाईड स्पिरिट काढण्याचा कारखाना उभारण्याचें संचालक मंडळानें ठरविलें आहे ही होय. त्याकरितां हिंडुस्थान सरकार व मुंबई सरकार यांचेकडे पत्रव्यवहार चालू असून कंपनीला स्पिरिट काढण्याचा परवाना सरकारकडून मिळेल अशी सक्ती वाटत आहे. त्याकरितां हिंडुस्थान सरकार व मुंबई सरकार यांचेकडे पत्रव्यवहार चालू असून कंपनीला स्पिरिट काढण्याचा परवाना सरकारकडून मिळेल अशी सक्ती वाटत आहे. त्याकरितां हिंडुस्थान सरकार व मुंबई सरकार यांचेकडे पत्रव्यवहार चालू असून कंपनीला स्पिरिट काढण्याचा परवाना सरकारकडून मिळेल अशी सक्ती वाटत आहे. त्याकरितां हिंडुस्थान सरकार व मुंबई सरकार यांचेकडे पत्रव्यवहार चालू असून कंपनीला स्पिरिट काढण्याचा परवाना सरकारकडून मिळेल अशी सक्ती वाटत आहे. त्याकरितां हिंडुस्थान सरकार व मुंबई सरकार यांचेकडे पत्रव्यवहार चालू असून कंपनीला स्पिरिट काढण्याचा परवाना सरकारकडून मिळेल अशी सक्ती वाटत आहे.

कराड अर्बन को. बँकेचा रौप्यमहोत्सव

कराड अर्बन को. बँकेची स्थापना २४ जानेवारी १९१७ रोजी झाली. तिचा रौप्यमहोत्सव गेल्या वर्षीच वास्तविक साजरा व्हावयाचा, परंतु तो समारंभ पुढे ढकलण्यांत आला व आतां तो ता. ५ रोजी होणार आहे. बँकेच्या कारभारांत सतत कळकळीनें लक्ष घालणारे अध्यक्ष, श्री. नानासाहेब देशपांडे, ह्यांचें तैलचित्र त्याच वेळीं बँकेत लावण्यांत येणार आहे हेहि औचित्यपूर्ण आहे. सर जनार्दनराव मदन हे अध्यक्षस्थान स्वीकारणार असून, प्रा. धनंजयराव गाडगीळ हेहि उपस्थित राहून भाषण करणार आहेत. ह्या बँकेची कारभार कसोशीनें चालवून दक्षतेनें व्यवहार करण्याबद्दल ख्याती आहे आणि तिच्या आकाराच्या अर्बन बँकांत तिचा दर्जा अत्यंत उच्च आहे. कराड तालुक्याच्या सोसायट्यांना पैसा पुरविण्यास तिला सहकारी स्वात्यानें परवानगी द्यावी, अशी बँकेची मागणी आहे व तिनें सेल सोसायटीचें कामकाज यशस्वी करून दाखविलें आहे. बँकेच्या रौप्यमहोत्सवाचे निमित्ताने आम्हीं तिचें अभिनंदन करतो व तिच्या कार्यविस्तारास वाव मिळून तिची आगली भरभराट होवो, असें इच्छितो.

हेद्राबाद संस्थानांत धान्याच्या पैदाशांत वाढ करण्याच्या योजना

“अधिक धान्य पिकवा” ची मोहीम यशस्वी करण्यासाठी निजाम सरकारनें ८१० बंद पडलेलीं तळीं १२ लक्ष रुपये खर्चून पुनः चालू केलीं, त्यामुळे ५८ हजार एकरांस पाणी मिळू लागलें. संस्थानांतील औरंगाबाद, बीड, परभणी, एदलाबाद, गुरुबर्गा, रायचूर व विदर् ह्या जिल्ह्यांतील जे शेतकरी कपाशी-ऐवजी धान्य पेरतील, त्यांस दर एकरी २ रुपये इनाम देण्यांत येईल. १३ लक्ष एकरांस पुरेल एवढें सुधारलेल्या जातीचें भाताचें बीं पुरविण्यांत येत आहे. त्याचप्रमाणें, गहू, ज्वार, इत्यादींचीहि व्यवस्था होत आहे. बीं व सत ह्यांचा पुरवठा करण्यासाठी आणि विहिरी सोदण्यासाठी चालू वर्षाकरितां ३४ लक्ष रुपये सरकारनें मंजूर केले आहेत. द्विदल धान्ये व तांदूळ ह्यांचा दर्जा व उत्पादन वाढविण्यासाठी शेतकी खाते इंपीरिअल कॉन्सिल ऑफ अॅ. रिसर्चच्या सहकार्यानें योजना आस्तीत आहे.

हैद्राबाद स्टेट बँक

चलनप्रसाराचें नियमन, चलनाचें स्थैर्य व त्याची हमी, हैद्राबाद संस्थानांत व बाहेर पैशाच्या देवघेवीच्या कार्यांत सुलभता, देशाच्या आर्थिक जीवनास आवश्यक असलेल्या पतीची तरतूद आणि निजाम यांच्या राज्यांतील शेतकी, व्यापार व उद्योग यांच्या विकासास प्रोत्साहन, या सर्व बाबींसाठी हैद्राबाद स्टेट बँक काढण्यांत आलेली आहे.

भागीदारांची बँक म्हणून स्टेट बँक स्थापण्यांत आलेली असून समाजांतील सर्व वर्गांच्या हितसंबंधांचें रक्षण व त्यांच्या बँकेसंबंधीच्या गरजा पूर्ण करता येणें ह्या दृष्टीनेच बँकेचा कायदा तयार करण्यांत आला आहे. व्यापारी वर्गाच्या हितासाठी समाधानकारक रीतीने कार्य करित असलेल्या इतर व्यापारी बँका व पतपेढ्या यांची स्टेट बँक केवळ नकळत नसून ती एक मध्यवर्ती संस्था म्हणून कार्य करित असते. संस्थानामध्ये सर्वत्र व्यापार, उद्योग व शेतकी यांना अधिक प्रोत्साहन मिळावें व त्यांचा विकास व्हावा म्हणून चांगल्या व्यापारी तत्त्वावर आर्थिक मदत व बँकेसंबंधीच्या इतर सवलती देता याव्यात आणि विद्यमान संस्थांना साह्य करता यावें म्हणून या स्टेट बँकेस अधिक व्यापक स्वरूपाची व मोठी संधि देण्यांत आली आहे.

संस्थानच्या पैशाची व्यवस्था बँकेकडे

बँकेचे डायरेक्टर, बोर्डाच्या रचनेबाबत किंवा बँकेचें धोरण आखून देण्याच्या कामी सरकारास अगदीच अलिप्त राहतां येईल अशा आर्थिक प्रगतीच्या अवस्थेस हैद्राबाद पोहोचलें नाहीं; म्हणून नियामक मंडळास केव्हांहि सरकारकडून निकट व सतत सहकार प्राप्त व्हावा अशी व्यवस्था करण्यांत आलेली आहे. या बँकेचें एक बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स आहे व त्यावर सरकारनियुक्त आणि भागीदारांनी निवडून दिलेले डायरेक्टर घेण्यांत आलेले आहेत. संस्थानच्या पैशाचा पूर्ण उपयोग व जनतेच्या हितसंबंधांच्या दृष्टीने संस्थानच्या आर्थिक साधनांचा जास्तीत जास्त फायदा करून घेणें हें वरील एकीकरणामुळे या बँकेस शक्य झालें आहे.

बँकेचे इतर व्यवहार

स्टेट बँकेने भाग काढून जमविलेल्या भांडवलाचे शेंकडा ५१ टक्के भांडवल सरकारने घेतलें आहे आणि ही गोष्ट आवश्यक म्हणून समजण्यांत आली. सरकारची शिल्पक राहिलेली सर्व नगद रकम या बँकेत ठेव म्हणून ठेवण्यांत येते आणि राखून ठेवलेले कागदी चलन व सरकारतर्फे सरकारी कर्जाची व्यवस्था पाहणें, कागदी नोटा काढणें व नाणी पाहणें आणि इतर कित्येक ठेवींचा ताबा व त्यांची व्यवस्था बँकेकडे सोपविण्यांत यावी असें सुचविण्यांत आलें आहे.

वेळेवेळीं जाहीर पत्रकें काढून सरकारने निश्चित केलेल्या कमाल व किमान दरानें सुती रुपयांची स्वरेदी व विक्री या बँकेने करण्याविषयींचा निर्विघ्न घालण्यांत आला आहे. सुती १०० रुपयांस हाली ११६-११७ रु. ही जी मर्यादा सरकारने सध्या घातली आहे त्यामध्येच बटावणीत होणाऱ्या चढउताराचें नियंत्रण करणें या कार्यपद्धतीमुळे स्टेट बँकेस शक्य झालें आहे.

हमी असलेले डिव्हिडंड

रु. १,५०,००,००० च्या अधिकृत भांडवलापैकी ७५,००,००० रुपये किमतीचे भाग विक्रीसाठी काढण्यांत आले.

या भांडवलापैकी रु. ३८,२५,००० किमतीचे भाग सरकारास देण्यांत आले आणि बाकीचे जनतेने स्वरेदी केले. बँकेच्या भागावर शेंकडा ३ टक्के किमान डिव्हिडंड देतां येण्यासारखें आहे आणि सरकारने या डिव्हिडंडची हमी दिली आहे.

बहुतेक सर्व बाजारांची प्रमुख केंद्रे व जिल्हाची मुख्य ठिकाणें येथें बँकेच्या शाखा काढण्याच्या सूचनेचा बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स विचार करित आहे आणि पुढील दोन किंवा तीन वर्षांच्या कालावधीत संस्थानच्या बँकेसंबंधीच्या गरजा भागविण्याची संपूर्ण तरतूद केली जाईल अशी अपेक्षा आहे.

हिंदी गिरण्यांत हिंदी कपाशीचा उठाव

हिंदी गिरण्यांतील कपाशीचे सर्वांत ताजे उपलब्ध आकडे मे, १९४३ संबंधीचे आहेत, त्यावरून असे दिसतें की एप्रिल, १९४३ चे मानानें मे, १९४३ मध्ये हिंदी गिरण्यांत हिंदी कपाशीचा उठाव कमी झाला. मे, १९४२ चे मानानें मात्र मे, १९४३ मधील उठाव ५३,६४७ गाठी अधिक भरला. खालील तक्त्यांत तपशीलवार आकडे दिले आहेत:—

	(४०० पौंड = १ गाठ)		
	मे, १९४२	एप्रिल, १९४३	मे, १९४३
मुंबई बेट	१,०२,३८९	१०७,९०५	६७,२९३
अहमदाबाद	४७,१०९	३७,९४४	३६,६२५
मुंबई प्रांत	१७५,८४९	१७२,९२९	१२७,७३०
मद्रास	५४,४९०	५५,६६०	५०,७०६
संयुक्त प्रांत	३४,६०३	३८,२०४	३३,६४२
मध्यप्रांत-बऱ्हाड	१३,६७०	१५,६३३	१४,३३८
बंगाल	१०,६३२	१०,९५५	८,४३६
पंजाब-दिल्ली	१४,०४४	१५,७१२	१५,४२२
बाकीचा बि. हिंदुस्थान	५,०१३	२,५१२	४,९७९
एकूण बि. हिंदुस्थान	३०८,३०१	३११,६०५	२५५,२५३
हिंदी संस्थानें	५९,९५४	६१,५३९	५९,३५५

संबंद हिंदुस्थान ३६८,२५५ ३७३,१४५ ३१४,६०८ मे, १९४२ ही तुलना करता, मे १९४३ मध्ये मुंबई बेटांतील गिरण्यांचा उठाव ५७% वाढलेला आढळतो. हिंदी संस्थानांतील गिरण्यांच्या उठावांत मात्र वाढ झालेली नाहीं.

मुधोळ स्टेट सॅ. को. बँक लि.

वरील बँकेस ३० जून अखेर पहिल्याच वर्षी ३१४ रुपये नफा झाला, त्याचा ६० रुपयांचा रिझर्व फंड, १६ रुपयांचा बुडीत व संशयित रिझर्व व २२० रुपयांचा स्पेशल रिझर्व निर्माण करण्यांत आला. बँकेच्या पटावर ५ पतपेढ्या व १५५ व्यक्ती मिळून १६० सभासद आहेत. वसुळ भांडवल २२,६७५ रुपये असून त्यापैकी १० हजार रुपयांचे भाग मुधोळ दरबारने घेतलेले आहेत. बँकेकडे एकूण १ लक्ष, १७ हजारांच्या ठेवी आहेत व तिने पतपेढ्यांना २,५५३ रुपये व व्यक्तींना ५९,८०० रुपये कर्जाऊ दिलेले आहेत. बँकेची महालिंगपूर येथें शाखा काढण्यांत आली आहे. वरील वृत्तांतारून बँकेने अन्यावधीत संपादन केलेला लोकांचा विश्वास व केलेली प्रगति ह्यांची चांगली कल्पना येते.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

संरक्षण - सुरक्षितता - सेवा
हेच आमचें ध्येय.

दि औंध म्युच्युअल

लाइफ अॅशुरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था

मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.

आतांच लिहा:-

मुंबईचे चीफ एजन्ट्स
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगाव,
बँक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंडुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : दलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

भांडवल

अधिकृत व विक्रीत काढलेले	सपलेले	बचल शालेले
रु. १०,००,०००	रु. ६,७९,२००	रु. ३,३९,६००
एकूण सेव्हते भांडवल रु. ६०,००,०००		

बँकेच्या शेअरवर डिसेंबर १९४२ अखेर ४½% करमान द्विविह-
डंड दिले गेले. बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व
सरकारी रोखे यांची खरेदी-विक्री कसोशीने करून दिली जाते.

मॅनेजर

न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि.

(Approved Re-traders and Approved Contractors)

२६ लॅमिंग्टन नॉर्थ, मुंबई ११.

अध्यक्ष:—श्री. ग. स. मराठे, अकचुअरी.

महाराष्ट्रांतिल रकराचा प्रमुख कारखाना

★ गिरणीचे रोलर्स

★ खरी हातमोजे

★ छापखान्यांचे रोलर्स

★ रीमोल्ड टायर्स

★ खरी वॉशर्स

★ सॉलिड व्हील्स

व इतर खरी माल तयार होतो.

पु. ग. मराठे

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुडां घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाविवास,' भांबुडां, घ. नं. १२११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.